

Roman Melnyk

THEORETICAL BASIS OF PREPARATION OF OFFICERS AND PERSONNEL OF THE ARMY IN THE JOURNALISM HERITAGE PETLIURA

This article is devoted to the problem associated with the analysis of the theoretical foundations of training of officers and army personnel in the journalism heritage Petliura. Displaying basic conceptual approaches Petliura, on methods of designing military doctrine, which was part of the training of military professionals.

Key words: Petliura, military training, military-theoretical works, military doctrine, journalism.

УДК 94(477)

Оксана Сем'яник

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО

У статті автор розкриває аспекти формування особистості та становлення ідейно-політичних переконань одного з провідних громадсько-політичних та державних діячів початку ХХ ст. Л. Цегельського, виділяє ряд основних рис, які чи не найбільше вплинули на світогляд та громадську позицію політика. Автором робиться спроба висвітлити поставлені перед собою завдання через виокремлення ряду етапів у житті Л. Цегельського, які мали визначальне значення на формування та становлення його ідейно-політичних переконань.

Ключові слова: Л. Цегельський, М. Драгоманов, особистість, світогляд, національна свідомість.

На зламі ХІХ–ХХ ст. в українському національно-визвольному русі Галичини сформувалася нова генерація громадсько-політичних діячів, які активно підтримали процес національного відродження та формували програму боротьби за незалежну і соборну Українську державу.

До плеяди відомих постатей належав і Лонгин Цегельський, який народився 29 серпня 1875 р. у селі Камінка Струмилова (Кам'янка Буська) на Львівщині у сім'ї греко-католицького священика о. Михайла Цегельського, відомого на той час громадського діяча.

Історіографічні напрацювання про діяльність Л. Цегельського, на відміну від інших діячів, не є вельми репрезентативними. Можемо виділити короткі за змістом статті Я. Дашкевича [1], О. Дроздовської [2], В. Качкана [3], О. Малюти [4], І. Патера [5]. Проте у більшості праць інформація про Л. Цегельського носить довідковий характер.

У наш час, коли позиція української еліти та інтелігенції є вирішальною для виховання національної гідності та любові до своєї батьківщини у молодого покоління українців, світоглядні переконання Л. Цегельського, в яких завжди на першому місці були інтереси власного народу, могли б послужити позитивним прикладом.

Мета статті – дослідити основи формування особистості та ідейно-політичних переконань Л. Цегельського.

Виходячи з актуальності тематики, основними завданнями є: розкрити особливості формування особистості Л. Цегельського, виокремити певні періоди та чинники, які найбільше вплинули на його ідейно-політичні та загалом світоглядні переконання.

Стійка життєва позиція Л. Цегельського сформувалася поступово, з набуттям важливого життєвого досвіду і допомагала чітко орієнтуватися у тодішній ситуації та блискуче виконувати ті завдання, котрі він ставив перед собою.

Визначальними періодами у вихованні та формуванні особистості Л. Цегельського, його подальшої життєвої позиції, на нашу думку, було дитинство та юність, передусім родинне оточення. Навчання у гімназії та університеті стало гідним продовженням процесу утвердження тих основ світогляду і цінностей, які Л. Цегельському прищепило родинне виховання.

У цьому контексті доречним, вважаємо наголосити на окремих аспектах діяльності батька Л. Цегельського, греко-католицького пароха о. Михайла – постать та суспільна діяльність якого справили неабияку роль на формування особистості та світогляду сина.

Авторитет батька о. Михайла Цегельського, не тільки як духовного наставника, а й громадсько-політичного діяча у повіті сприяв тому, що сімейне середовище Цегельських завжди було відкрите для відомих діячів краю, а родинний дім із багатою бібліотекою служив осередком

культури місцевої інтелігенції повіту. Тому очевидним є, що зародження та формування особистості Л. Цегельського, його ідей та поглядів відбувалося серед прогресивно налаштованої української громадськості Галичини останньої чверті XIX ст.

М. Цегельський зумів об'єднати громаду навколо своїх ідей та починань. За його ініціативи засновано у селі братство тверезості, відкрито філію товариства "Просвіта", збудовано храм. Парохіяльний священик сприяв поширенню серед селян україномовних видань "Просвіти", що дає змогу стверджувати, що о. Михайло не тільки виконував обов'язки ревного душпастиря, а був одним з перших просвітників повіту.

Згодом діяльність о. Михайла Цегельського вийшла за межі громади. Він належав до повітової ради, обирався її віце-маршалком, а загалом став ініціатором заснування цілого ряду товариств та громадських організацій у повіті [4, с. 741].

Варто відзначити, що о. Михайло Цегельський був доволі знаною та авторитетною особою в усій Східній Галичині, особисто знайомий із відомими діячами краю. Прикладом може служити низка його листів до депутата Державної Ради Олександра Барвінського. В одному з них від 12 листопада 1899 р. він звертається до депутата зі словами: "Син мій Льонгин, за фахом правник, служить сего року як однорічний охоронець при 5 полку піхотної оборони краю в Грацу на державні кошти, однак за один місяць, що служив за власні кошти "вистигнув мене, що дуже сильно родина відчула" [6, арк. 16 зв]. М. Цегельський просить, щоб О. Барвінський взяв до уваги, що "я маю 6 дітей і всі потребують утримання і освіти, а побут мого сина Льонгина як охотника в Грацу дорого оплачується", а тому просить сина перевести його з 5 полку в Грацу до 19 полку у Львові. о. Михайло писав про те, що, якщо би вдалось перевести, "камінь... став би з мого серця, але і з моєї кишені" [6, арк. 16 зв].

Загалом сім'я Цегельських належала до національно свідомого греко-католицького духовенства, а тому очевидним є те, що високий патріотизм та засади майбутніх політичних ідеалів Л. Цегельський виніс із родинного середовища. Пізніше його переконлива позиція тільки кристалізувалась під впливом українських педагогів, діяльності народовських громад та активного студентського життя.

Досліджуючи окремі аспекти з біографії Л. Цегельського, академік В. Качкан стверджував, що: "Високий патріотизм у майбутньому Лонгина Цегельського як державотворця, ідейного теоретика та наставника, провідника національної ідеї коринився у глибокому моральному та національно-виховному коді родини" [3, с. 92].

Доречним буде додати, що життєвий шлях – від родини греко-католицького священика через здобуття світської освіти, активну участь у громадській діяльності краю до активної політичної діяльності – був назагал типовим для нового покоління української світської інтелігенції Східної Галичини.

Допитливість та жага до знань молодого Лонгина формувались у багатодітній сім'ї, де окрім нього було ще два брати – Роман, який згодом став професором Чернівецького університету, та Ігнатій – священик, а також три сестри – Ганна, Іванна та Марія.

Своє навчання Лонгин розпочав у початковій школі у Кам'янці, згодом, упродовж 1886–1894 рр. продовжив його в Академічній гімназії у Львові. Після її закінчення, одразу ж вступив до Львівського університету імені Франца Йосифа, який закінчив у 1898 р. [5, с. 307].

Одразу ж у тому році Лонгина, як дипломованого спеціаліста, скерували до Відня на правничо-адміністративну практику при міністерстві закордонних справ, звідки незабаром його делегували на рік до австрійського посольства у Стокгольмі. Після повернення до Львова Л. Цегельський захистив докторат з міжнародного права [7, арк. 53].

Особливим етапом у становленні особистості Л. Цегельського та його ідейно-політичного світогляду були студентські роки та участь у студентському русі, що припадає на останні роки XIX – початок XX ст. Теоретичний ґрунт для свого світогляду студентство черпало з праці Ю. Бачинського "Україна irredenta", яка давала підстави молоді вважати свої ідеали не фантастичною мрією, а науково доведеною історичною необхідністю [8, с. 32].

Ще у студентські роки Л. Цегельський був палким і добрим промовцем, відзначався особливими організаторськими здібностями та належав до чільних провідників академічної молоді. Один з провідних громадсько-політичних діячів Східної Галичини того часу К. Левицький згадував про нього: "Як студент університету у Львові визначався енергією і вимовою та причинився до злуки студентських товариств "Ватра" й Академічне Брацтво у Львові у з'єдинену студентську організацію: Академічна громада" [9, с. 70].

Будучи одним із найактивніших членів студентського братства та "Академічної громади", виступаючи на молодіжному зібранні у 1900 р. та виголошуючи фактично свою останню промову у середовищі молоді, Л. Цегельський трепетно наголошував, що "хоче розпрощатися з студентським

Братством,... з академічною свободою,... з сим молодечим світом, де царствує висока ідейність та святий запал ". Власне це був своєрідний перехідний період у житті Л. Цегельського, коли він залишає діяльність у молодіжному русі та, за його ж словами, бажає "вступити як активний робітник у тверду дійсність суспільного життя " [10, с. 375].

Жалкуючи за пережитими з товаришами моментами спільної боротьби, спільних терпінь та радощів, він все ж вважав подібне середовище недостатнім для реалізації своїх планів. Лонгин зізнається про своє "непобориме бажання активного життя, охоту послужити по силам і по найліпшій волі і щастю мого народу, моїй суспільності, як і почуте обов'язку та свідомість ваги сеї хвили, яку переживає наша нація – все те примушує мене таки покинути Вас" [10, с. 375].

У цьому виступі він чітко обстоює ідею української незалежності, наголошуючи, що саме молодь, сформувавши "ясно і твердо ідеал самостійності України", надала йому таку чітку форму, якої він ніколи не мав. Ідею, яку він називає "прапором національної незалежності", молодь піднесла високо і намагалась всюди її пропагувати.

Цей виступ дозволяє констатувати формування громадянської позиції Л. Цегельського як активного поборника за соціальні права народу, його визволення від економічного визиску, апологета суверенної національної державності.

Основною метою громадської діяльності Л. Цегельський вважав формування самосвідомості у населення, виховання почуття обов'язку перед власним народом, здатності до самопожертви заради цього високого ідеалу. Комунікабельність та ораторські здібності Л. Цегельського були результатом його хорошої, всебічної начитаності та ерудованості. Однозначно можна стверджувати, що особливу роль в утвердженні його національно-патріотичних переконань мала творчість Т. Шевченка. Пізніше, в одній зі своїх праць Л. Цегельський наголосить: „Його історичні та політичні поеми – се один могутній протест против анексії України Росією, се громовий поклик усім Українцям відбудувати державну самостійність України [15, с. 17]. За словами Л. Цегельського, "ідейна творчість Т. Шевченка ясно скристалізувала ідеал української державності. Він переріс голови своїх союзників, федералістів і став пророком самостійної вільної України" [15, с. 18].

Значний вплив на громадські та політичні інтереси Л. Цегельського справили такі постаті, як М. Драгоманов, а також дружні взаємини з М. Міхновським, М. Галушинським. Доречно наголосити, що у цей період Л. Цегельському доводилося торувати шлях через несприйняття його поглядів частиною тодішньої інтелігенції і постійні переслідування з боку влади.

Проаналізувати формування світогляду та ідейних переконань певною мірою допомагають і перші статті Л. Цегельського публіцистичного змісту, у яких простежуються його погляди на життя, вірність своїм принципам та ідеалам. Кожен індивід, якого він називає "суспільний атом – одиниця", мав здобувати для усієї громадськості найвигодніші умови для існування. Особливо показовими у розмірковуваннях 25-річної молоді людини був наголос на наступності поколінь та їх відповідальності одне перед одним: "По нас не буде нас, а будуть люди" – так і для сих людей, що будуть по нас треба так само працювати, як на нас працювало попереднє покоління" [11, с. 255].

Неупереджений аналіз публіцистичної спадщини Л. Цегельського засвідчує його високий рівень національної свідомості. Основним мотивом узагальнень Л. Цегельського було прагнення виділити провідну ідейну лінію для України, здобуття її незалежності. Характерними ознаками його активної громадської позиції були ідеї національної державності, демократії, соціальної справедливості, парламентаризму, свободи людини.

Особливий вплив на формування світогляду та особистості Л. Цегельського справила постать М. Драгоманова, якому він присвятив низку публікацій, будучи активним дописувачем видання "Молода Україна". Вважаємо за доцільне навести фрагмент зі статті Л. Цегельського про М. Драгоманова, у якому він зауважував: "Се ім'я кружить з уст до уст в гуртах нашої молодіжи вже від ряду років, згадується мало не що дня серед тої молодіжи з пошаною, не раз мало що не з релігійним почитанням, викликає в молодих умах ідеї сміливих думок і замислів, розбурхує в наших душах гарячі почування та горді поривання – бо ж письма і думки сього умового велитня стали трохи не євангелиєм молодих поколінь" [12, с. 57].

Л. Цегельський відносить М. Драгоманова до найбільших українців ХІХ ст., ставлячи в один ряд із Т. Шевченком. І якщо останній на його думку "був серцем України", то М. Драгоманов "...її розумом " [12, с. 57].

Загалом світоглядно Л. Цегельський був під значним впливом соціалістичних драгоманівських ідей. Він не просто детально аналізував, а фактично став на захист його думок з приводу національної ідеї. Л. Цегельський наголошував, що остання тільки тоді має вплив і значення, коли за нею стоять конкретні соціальні та політичні міркування. Л. Цегельський активно підтримував подібні погляди М. Драгоманова, стверджуючи при цьому: "Тільки так поставлений націоналізм

зможє успішно протиділати москвофільству та виведе українську справу на бистру і чисту воду " [13, с. 219].

Очевидним було те, що ідеї М. Драгоманова справили важливий вплив на становлення світогляду представників усього молодіжного руху кінця XIX – початку XX ст. Л. Цегельський з цього приводу писав: "Духовно-генетична звязь між ірридентистичними думками сучасної молодії України, а практичним пан-українством Драгоманова ясна сама собою". Про постать М. Драгоманова та його творчу спадщину, як джерело становлення ідейно-політичного світогляду представників молодіжного руху та його зокрема Л. Цегельський висловився: "Дух його (М. Драгоманова – примітка автора) вітає в молодих душах, а думки його світять дорогу в темну бучність, а слова його се громовий поклик до невтомного бою за волю і щастє України, се заповіт непримиримої вражди усій неправді і неволі, тиранству, гнетови й кайданам" [13, с. 219].

Характерним було те, що драгоманівські ідеї не стали для Л. Цегельського ортодоксальними, а з плином часу та в інших історичних обставинах трансформувались. Однак варто відзначити, що попри прихильність до соціалістичних ідей у Л. Цегельського на чільному місці перебувала ідея української державності та соборності. Він вважав, що "українство, виведене Драгомановим з вузьких рамок "українофільства" чи "народовництва" на широкий соціально-політичний шлях, розвивалось за останні роки широкою хвилею по російській Україні та Галичині. Всі українці по обидва боки кордону відчули живо єдність поміж собою та своє поневолення чужинцями і об'єднали ... свої сили для єдиної мети: здобути волю для всієї Русі-України, збудувати знов самостійну українську державу" [14, с. 91].

Ретельно вчитуючись у публіцистичні напрацювання Л. Цегельського, які є чи не найбільш переконливим аргументом його світоглядних переконань, констатуємо, що вплив суспільно-політичних ідей М. Драгоманова був настільки проникливим, що Л. Цегельський пізніше доволі обережно намагався його виправдати, стверджуючи при цьому, що повернення М. Драгоманова після Т. Шевченка до перебудови Росії на федеративних засадах – це тільки спосіб в існуючих складних російських умовах здобути згоду російських лібералів на автономію України" [15, с. 17].

Таким чином, вирішальний вплив на формування особистості та основ ідейно-політичного світогляду, як і загалом утвердження громадянської позиції Л. Цегельського, справило передусім родинне оточення, авторитет батька, його душпастирська та громадська діяльність, а також гімназійні та студентські роки.

Входження Л. Цегельського у коло галицької, а згодом і загалом української політичної еліти, розпочалось насамперед із активної участі у студентських організаціях Східної Галичини. Активна діяльність у студентському русі поступово переросла у боротьбу за національно-культурні та політичні права галицьких українців, налагодження зв'язків із діячами Наддніпрянської України і, що дуже важливо, усвідомлення у молоді роки національно-державної незалежності та соборності України. Л. Цегельський, незважаючи на певну трансформацію своїх ідейно-політичних переконань, завжди глибоко відчував вищість загальнонаціонального ідеалу та чітко усвідомлював українські національні інтереси.

Список використаних джерел

1. Дашкевич Я. Постаті. Нариси про діячів, історії, політики, культури // Ярослав Дашкевич. – Львів: Львівське відділення І. УАД ім. М.С. Грушевського НАНУ / Літературна агенція "Піраміда", 2007. 2-е видання виправл. й доповн. – С. 504–508.
2. Дроздовська О. Цегельський Лонгин / О. Дроздовська // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника / [За ред. М.М.Романюка]. – Львів, 1997. – Вип. IV. – С. 266–268.
3. Качкан В. Противник кайдашизму в українській політиці / Володимир Качкан // Хай святиться ім'я твоє. Історія української літератури і культури в персоналіях (XIX – перша половина XX ст.). – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – С. 92–99.
4. Малюта О. "Просвіта" і Українська державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.) / Малюта О. – К.: Видавничий центр "Просвіта", 2008. – С. 738–740.
5. Патер І. Лонгин Цегельський / Іван Патер // ЗУНР 1918–1923. Уряди. Постаті. – Львів: Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича НАН України. – 2009. – С. 307–322.
6. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. – Відділ рукописів. Фонд Барвінських, спр. 2682, арк. 16 зв.
7. ЦДІАЛ України, ф. 328, оп. 1, спр. 104, арк. 53.
8. Жерноклеєв О. Національна ідея "Молодої України" (1900–1903) / Олег Жерноклеєв // Галичина. – 1997 – № 1. – С. 32.
9. Левицький К. Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів. / Кость Левицький. – Друга частина. – Львів: Вид. Спілка "Діло, 1937. – С.70.
10. Інавгураційні сходи́ни в товаристві "Академічна громада" у Львові // Молода Україна. – 1900. – Ч. 9 і 10. – С. 375.
11. Цегельський Л. Суспільна вага ідеалу // Молода Україна. – 1900. – Ч. 7. – С. 255.
12. Цегельський Л. М. П. Драгоманов, його думки, діяльність і значінє / Л. Цегельський // Молода Україна. – 1900. – Ч.2. – С. 57.
13. Цегельський Л. М. П. Драгоманов, його думки, діяльність і значінє. Закінчення / Л. Цегельський // Молода Україна. – 1900. – Ч.6. – С.219.
14. Цегельський Л. Русь-Україна і Московщина-Росія – Історико-політична розвідка. – Львів: Априорі, 2007. – С. 91.
15. Цегельський Л. Самостійна Україна / Л. Цегельський. – Відень, 1915. – С. 17.

Оксана Семьяник

ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ И ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ УБЕЖДЕНИЙ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСКОГО

В статье автор раскрывает аспекты формирования личности и становления идейно-политических убеждений одного из ведущих общественно-политических и государственных деятелей начала XX в. Л. Цегельского, выделяет ряд основных черт, которые больше всего повлияли на мировоззрение и гражданскую позицию политика. Автором делается попытка осветить поставленные перед собой задачи через выделение ряда этапов в жизни Л. Цегельского, которые имели определяющее значение для формирования и становления его идейно-политических убеждений.

Ключевые слова: Л. Цегельский, М. Драгоманов, личность, мировоззрение, национальное сознание.

Oksana Sem'yanyk

FOUNDATIONS OF PERSONALITY AND IDEOLOGICAL AND POLITICAL BELIEFS LONGIN TSEHEL'SKYY

The article reveals aspects of identity formation and the formation of ideological and political views of one of the leading social and political and public figures early twentieth century. L. Tsehelskyy, highlights a number of key features that almost most influenced the outlook and public policy positions. The author attempts to highlight faced with the task of singling out through a number of stages in the life of L. Tsehelskyy that had decisive importance for the formation and establishment of its ideological and political beliefs.

Key words: L. Tsehelskyy, M. Drahomanov, identity, ideology, national consciousness.

УДК 94(478)

Руслана Труба

ДІЯЛЬНІСТЬ ОМЕЛЯНА ТЕРЛЕЦЬКОГО У ТАБОРАХ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У НІМЕЧЧИНІ 1916–1919 РР.

У статті розкрито культурно-освітню й видавничу діяльність Омеляна Терлецького у таборах військовополонених українців в Німеччині упродовж 1916–1919 рр.

Ключові слова: Омелян Терлецький, Німеччина, табори військовополонених українців, Перша світова війна, таборова преса.

Ознайомлення з науковим доробком ученого та повернення із забуття маловідомих сторінок наукової та культурно-просвітницької діяльності Омеляна Терлецького, зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єкт дослідження – суспільно-політичні процеси у роки Першої світової війни.

Предмет дослідження – просвітницька й видавнича діяльність О. Терлецького у Раштаті, Вецлярі, Зальцведелі – таборах для військовополонених українців в Німеччині.

Мета дослідження полягає у висвітленні основних аспектів діяльності О. Терлецького у таборах для військовополонених українців: Раштаті, Вецлярі та Зальцведелі.

Неоціненним джерелом для висвітлення діяльності О. Терлецького у таборах для військовополонених українців у Німеччині 1916–1919 рр. є насамперед таборова преса: часописи "Громадська думка" (Вецляр), "Вільне слово" та "Шлях" (Зальцведель), статті у яких вирізнялися своєю доступністю викладу складних політичних колізій, поєднанням роз'яснювальної, виховної і просвітницької функцій. Крім узагальнюючих статей, у кожному числі цих видань велися рубрики "З таборового життя", "Таборова хроніка", "З життя полонених у Німеччині", у яких всебічно висвітлювалася таборова діяльність.

Попри висвітлення у працях І. Срібняка, І. Патера, Л. Кривошеї, В. Саєвича загальних аспектів просвітньої діяльності Союзу Визволення України (СВУ) у таборах для військовополонених у Німеччині. Актуальною залишається проблема всебічного об'єктивного дослідження культурно-просвітницької діяльності серед військовополонених багатьох діячів (О. Скоропис-Йолуховського, В. Сімовича, З. Кузеля, Б. Лепкого, Л. Ганкевича та багатьох інших), які своєю подвижницькою працею долучилися до підняття національної свідомості полонених українців. Чільне місце у цій